

ΟΙ ΕΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Εἶναι ἀναμφισβήτητον πλέον ὅτι ἡ βυζαντιακὴ περίοδος τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιμελέστερον καὶ μᾶλλον ἀμερολήπτως ἐξεταζομένη καὶ μελετωμένη, παρουσιάζεται ὑπὸ ἐντελῶς ἄλλοιαν μορφήν ἐκείνης, ἣν μέχρι τοῦδε ἐπιπολαία καὶ ὑστερόβουλος κριτικὴ ἠθέλησε νὰ τῇ ἀποδώσῃ. Καθ' ὅσον τὰ σωζόμενα πολυάριθμα μνημεῖα τῆς ἐποχῆς ἀναδιδρῶνται καὶ ἐξετάζονται καὶ καθ' ὅσον ἱστορικοὶ κριτικοὶ ἀνώτεροι κακῶς ἐννοουμένου σωδινισμοῦ ἐπιλαμβάνονται τῶν πολυειδῶν κλάδων τῆς μεσαιωνικῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, κατὰ τοσοῦτον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἢ ἀχλὺς ἢ περικαλύπτουσα τοὺς πολυτάρχους χρόνους διαλύεται καὶ αἱ κρατοῦσαι προλήψεις καταρρίπτονται, ὑποχωροῦσαι πρὸ τῆς ἀληθείας τῶν γεγονότων.

Καὶ ἡ ἀλήθεια ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἀποκαθαίρει τὸν βυζαντινισμόν ὅλων ἐκείνων τῶν μορφῶν, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὸ ὄνομά του καὶ κατέστησαν αὐτὸν συνώνυμον κενότητος καὶ ἐλαφρότητος καὶ σχολαστικότητος. Ἦδη τὸ ἔργον σειρᾶς ἐνδόξων αὐτοκρατόρων ἤρχισε ν' ἀναγνωρίζηται, τὸ ὕψος τῆς διανοητικῆς ἐργασίας νὰ ἐκτιμᾶται δεόντως, αἱ ἐλλείψεις τῆς ἐποχῆς νὰ δικαιολογῶνται παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἐλλείψεις τῆς Δύσεως, σκοτεινοτέρας ἔτι καὶ βαρβαριωτέρας.

Ἐκ τῆς μεγάλης καὶ ἀνεξαντλήτου εἰς θέματα καὶ μελέτας ἐνδιαφερούσης ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ ἔθνικοῦ ἡμῶν βίου ἐνόμισα ἐνδιαφέρον νὰ πραγματευθῶ μίαν ἐξέλιξιν τοῦ ἀθλητισμοῦ διὰ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, στενότατα συνδεομένην καὶ πρὸς τὸν ἐνδοξὸν ἀρχαῖον ἐλληνικὸν κόσμον καὶ πρὸς τὴν εὐελπιν σήμερον ἀναγέννησιν τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Διὰ τῶν σελίδων τούτων θέλω προσπαθῆσαι νὰ παρελάσῃ ἡ βραχεῖα ἐκείνη ἀναβίωσις, ἥτις, ὅσον καὶ ἂν ταχέως κατεδικάσθῃ εἰς λήθην καὶ εἰς ἐγκατάλειψιν, ἀποδεικνύει ὁμῶς πόσον φιλοθεάμονες ἦσαν τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ Ἕλληνες καὶ πόσον στερεῶς καὶ φιλοτίμως εἶχοντο τοῦ πατρικοῦ ἔθνικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι δὲν φεῖδονται λεπτομερειῶν καὶ θαυμαστικῶν ἐκφράσεων ὡςάκις πρόκειται νὰ ὁμιλήσωσι περὶ τῆς πρωτεύουσας τῆς Συρίας, τῆς μεγάλης καὶ ἀφνειᾶς Ἀντιοχείας.

Ἡ πόλις αὕτη, ἰσχυρὰ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, πλουσία ἐκ τῆς ἐμπορικῆς της προαγωγῆς, διεδραμάτισε σπουδαιότατον μέρος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ κοινωνικῇ ἱστορίᾳ τοῦ βυζαντινισμοῦ. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ διαμάχαι τῶν χρόνων ἐκείνων πολλάκις αὐτὴν ἔσχον ὡς ἀφετηρίαν καὶ αἱ ὠρχίαι τέχναι, ἰδίως ὅμως τὸ θέατρον καὶ ἡ μουσική, μεγάλην ἔλαβον ἐν αὐτῇ ἀνάπτυξιν. Λεπτῆς φύσεως καὶ αἰσθημάτων ὁ Ἀντιοχικὸς λαός, περιήγαγεν εἰς ὀνομαστὴν περιωπὴν τὰς μεγάλας λαϊκὰς ἐορτάς — τελευταίαν κληρονομίαν τοῦ ἐθνισμοῦ — τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἐνεθάρρυνε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκφάνσεις τοσοῦτον, ὥστε ἐπῆλθεν ἐποχὴ, καθ' ἣν ἡ Συριακὴ μητρόπολις ἠδύνατο νὰ ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ περίφημοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ Κλήσεις ἀπὸ κοινῆς λαϊκῆς ἐορτῆς ἀνῆχθησαν εἰς περιωπὴν ἐθνικῶν τελετῶν, καθ' ἧς ἡ βουλὴ τῆς Ἀντιοχείας ἐκάλει εἰς κοινὸν γεῦμα τοὺς πολίτας καὶ τοὺς πανταχόθεν συρρέοντας ξένους¹ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω. Ἡ Βακχεία ἢ ἐπακολουθοῦσα τὰς ἐορτάς ταύτας, ἡ ἀπόπτυσις παντὸς ζυγοῦ περισταλτικοῦ τῆς νέας θρησκείας, ἡ ἐπαναφορὰ εἰς τὸν παλαιὸν ὀργιώδη βίον τῶν Διονυσιακῶν, ἐκίνησαν τὴν προσοχὴν τῆς ἐκκλησίας, ἥτις διὰ τῶν διασημοτάτων διδασκάλων της, καὶ ἰδίως τοῦ Χρυσοστόμου, ἐπῆλθε δριμύτατα κατὰ τῶν ἐορτῶν, ἀφ' ὧν ἐζήτησε ν' ἀποτρέψῃ τὸν λαόν. Ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ κορυφαίου ἐκκλησιαστικοῦ ῥήτορος οὐδὲν ἐπῆνεγκον ἀποτέλεσμα καὶ ἐδέησε νὰ ἐπέλθῃ ἀπειλητικὸς ὁ Θεοδόσιος Α' κατὰ τῆς Ἀντιοχείας ἐνεκα τῆς ἀνατροπῆς τῶν βασιλικῶν ἀγαλμάτων, διὰ νὰ ἐγκαταλίπῃ ἡ πόλις τὰ θεάτρα τῶν ἐορτῶν καὶ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Καὶ ἐνῶ τοιαύτη ἦτο ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὰς Κλήσεις καὶ τὰς Καλάνδας σημασίᾳ εἰς τὰς ὀρισμένας τῶν ἐορτῶν τούτων ἐποχάς, καθ' ὅλον τὸ ἐπίλοιπον τοῦ χρόνου διάστημα οἱ φιλοθεάμονες Ἀντιοχεῖς δὲν ἔσπερουντο καλλιτεχνικῶν ἀπολαύσεων.

Τέσσαρα θεάτρα ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἀσιανὴν μητρόπολιν, τὸ τοῦ Διονύσου, τὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ Πλεθρίν καὶ τὸ Πρόμηκες. Τὸ Πλε-

¹ Λιβανίου Περὶ τῶν ἐν Ὀλυμπίοις Κλήσεων.

θρίν — ἄλλως Πλέθρον ἀναφερόμενον — ἐκτίσθη πλησίον τοῦ Καισαρίου, διὰ χρημάτων παρασχεθέντων ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος Διδίου Ἰουλιανοῦ κατὰ παράκλησιν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως¹. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πάλιν τὰ θεάτρα δὲν ἐπῆρκουν, ὁ ἄρχων Πρόκλος ὑπέκρινε εἰς παράκλησιν τῶν πολιτῶν ἡῦρυνε τὸ Πλέθριν, ὅπερ οὕτω κατέστη ἐν τῶν μεγαλυτέρων θεάτρων τῆς ἐποχῆς. Καὶ τᾶλλα ἐν τούτοις θεάτρα ἦσαν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ πολυτελεστέρων, πλὴν δὲ αὐτῶν πληθὺς ἄλλων μικροτέρων περιελάμβανε τὰ λαϊκώτερα οὕτως εἰπεῖν θεάματα, θηριομαχίας καὶ ἵπποδρόμια καὶ ἀγῶνας.

Σπουδαιότατα ποσὰ διετίθεντο ὑπὸ τῆς πόλεως πρὸς συντήρησιν τῶν θεαμάτων τούτων. Εἰδικὰ κονδύλια τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτῆς ἀριερούνητο εἰς τὰς δύο μεγάλας ἐορτάς καὶ εἰς τὰ θεάματα, πλούσιοι δὲ πολῖται ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ προσέρχωνται ἄρωγοὶ εἰς τὴν πόλιν πρὸς λαμπροτέραν διεξαγωγὴν τῶν πανηγύρεων.

Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ κλίσις τῶν Ἀντιοχέων πρὸς τὰ θεάματα ἡῦξανεν, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ πόλις αὐτῶν προσελάμβανε μείζονα λάμψιν καὶ φήμην μεταξὺ τῶν Ἀσιατικῶν πόλεων. Οἱ Ἀντιοχεῖς χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς, οἱ ἐξυμνοῦντες τὴν «μεγάλην» αὐτῶν πατρίδα, ἐναβρύνονται διότι αὕτη «Μούσαις ἱερὰ πολυτελῶς οἰκοδομεῖται», καὶ διὰ μακρῶν καὶ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ περιγράφουσι τὸν Μαῖουμᾶν καὶ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Τόσον δὲ ἀνάγκη βιωτικὴ εἶχε καταστῆ τότε τὸ θέαμα καὶ τοιαύτη ἀπεδίδετο εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀποχὴν σημασία, ὥστε ἡ ἀργία τῶν θεάτρων ἐσήμαινεν ὅτι μέγα πένθος ἐπῆλθεν ἢ ὅτι ὑψιστος κίνδυνος ἀπειλεῖ τὴν πόλιν. Εἴπομεν ἤδη μίαν περίπτωσιν, καθ' ἣν οἱ πολῖται καταλιπόντες τὰ θεάτρα προσέτρεξαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ Λιβάνιος ἀναφέρει ἀκόμη ὅτι, καὶ ὅτε αἱ σχέσεις τῆς Συριακῆς μητροπόλεως καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ περιέστησαν εἰς ὀξὺ σημεῖον, πάλιν ἡ ἐγκατάλειψις τῶν θεάτρων ἐξῆρε τὸν μέγαν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν ἡ πόλις².

Ἐννοεῖται ὅτι οὐχὶ σπανίως αὐτοκράτορες καὶ ἀνώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες ἐπεχείρησαν νὰ περιορίσωσι τὴν μανίαν ταύτην τῶν ἐορτῶν καὶ θεαμάτων τῶν Ἀντιοχέων. Ἀλλ' οἱ φιλόκαλοι Σύροι τοιαύτην πάντοτε ἀντέταξαν ἐπιμονήν, ὥστε πᾶσα προσπάθεια, ὅθενδῆποτε καὶ ἂν ἦλθεν, ἐναυάγησε καὶ οἱ φλογεροὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ῥητόρων

¹ Μαλάλας σελὶς 290.

² Λιβάνιος Τόμ. Α'. σελὶς 500.

λόγοι οὐδὲν εἶχον ἀποτέλεσμα παρὰ λαῶ, ὅστις ἀποδεχθεὶς τὴν νέαν θρησκείαν εἶχετο ἀκόμη τόσον στερεῶς πρὸς τὰς ποινητικὰς παραδόσεις τοῦ ἐθνισμοῦ.

Ἡ ἐορτὴ ὁμως, ἥτις ἰδιαιτέρως ἐσημείωσεν ἐποχὴν ἐν τῇ μεσαιωνικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ, εἶναι οἱ περίφημοι ἐν Ἀντιοχείᾳ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῶν ἐλληνικῶν δοκιμασιῶν οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ πανελλήνιοι ἀγῶνες ἤρχισαν νὰ ἐκπίπτωσι. Τὸ ἐπ' αὐτῶν ἐνδιαφέρον ἐξησθένησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὁ διαμελισμὸς καὶ ἡ δουλεία τῆς Ἑλλάδος παρέλυσαν τὴν μεγάλην πανήγυριν τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ τέλος μίαν θλιβεράν ἡμέραν οἱ Ἕλαιοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσιν ὅτι δὲν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ διαθέσωσι τὰ διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀγῶνων ἀπαιτούμενα χρήματα.

Τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἐπωφελήθησαν οἱ Ἀντιοχεῖς καὶ ἐζήτησαν νὰ παραχωρηθῇ εἰς αὐτοὺς ἀντὶ χρημάτων τὸ δικαίωμα τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἀγῶνων. Αἱ διαπραγματεύσεις δὲν ἐβράδυναν νὰ φθάσωσιν εἰς αἴσιον διὰ τοὺς Ἀντιοχεῖς ἀποτέλεσμα. Οἱ Ἕλαιοι κατατρυχόμενοι ὑπὸ τῆς δεινῆς πενίας, ἥτις ἐμάστιζε τότε ὅλας τὰς πρὶν ἀνθούσας καὶ εὐημερούσας ἐλληνικὰς πολιτείας, ἠρκέσθησαν εἰς ποσὸν ἀσήμαντον καθ' ἑαυτό, ἀλλ' ἰδίως διὰ τὴν εὐημεροῦσαν πόλιν, ἥτις εἶχεν ἐσχάτως λάβει μέγα ποσὸν πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνισχύσεως θεαμάτων καὶ ἀγῶνων.

Τὸ ποσὸν τοῦτο ἐκληροδότησεν εἰς τὴν πόλιν ὁ Ἀντιοχεὺς συγκλητικὸς Σωσίβιος ἀποθανὼν ἢ δολοφονηθεὶς ἐν Ῥώμῃ τῷ 49 π. Χ. Ὁ Σωσίβιος οὗτος, φιλοθεάμων καὶ φιλόκαλος ἀνὴρ, ἀποθνήσκων κατέλειπεν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τὸν ὄρον, οἱ τόκοι αὐτῆς, δεκαπέντε χρυσᾶ τάλαντα, νὰ διατεθῶσιν ὑπὲρ τῶν θεωριῶν, ἥτοι ἀγῶνων, σκηνικῶν, θυμελικῶν, τραγικῶν, ἀθλητικῶν, ἵπποδρομικῶν καὶ μονομαχιῶν, τελουμένων ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μηνὸς Ὑπερβερεταίου, ἥτοι τοῦ ἡμετέρου Ὀκτωβρίου.

Ὁ Κλαύδιος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνηνέχθησαν οἱ Ἀντιοχεῖς ζητοῦντες τὴν ἄδειαν τῆς ἐγκρίσεως πρὸς ἀγοράν τῶν ἀγῶνων, παρεχώρησεν αὐτὴν καὶ ἀπεφασίσθη, οἱ τόκοι τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Σωσιβίου νὰ διατεθῶσιν εἰδικῶς διὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους, νὰ διακοπῇ δὲ ἡ ἐκ τοῦ κληροδοτήματος παροχὴ χρημάτων εἰς τᾶλλα ἀνεπίσημα θεάματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωσιβίου οἱ πολιτευόμενοι Ἀντιοχείας παρέσχον τὰς ἐνισχύσεις συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ Ἀντιοχέως εὐεργέτου.

Αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τὴν παροχὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀδείας ἔληξαν αἰσίως καὶ οἱ Ἱλεῖοι ἀποζημιωθέντες παρεχώρησαν τὸ δικαίωμα τῆς τελέσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων ἐπὶ ἐνενήκοντα Ὀλυμπιάδας, ἦτοι μέχρι τοῦ 310 μ. Χ.

Ἀλλ' ἡ μεγάλη καὶ θαυμασία ἐορτὴ, ἣτις ὑπῆρξε στάδιον δόξης καὶ λάμψεως διὰ τὴν ἐθνικὴν Ἑλλάδα, δὲν ἠτύχησεν ἐπίσης μεταφυτευθεῖσα εἰς τὴν Συρίαν. Οἱ πολιτευόμενοι τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας δὲν ἐνεφεροῦντο ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ ζήλου τῶν Ἱλείων καὶ μᾶλλον φαίνεται ὅτι ἐθεώρησαν τὰς ἐορτάς εὐκαιρίαν κατάλληλον πρὸς χρηματισμὸν.

Τὴν πρώτην φοράν, καθ' ἣν ἐτελέσθησαν οἱ ἀγῶνες εἰς τὴν νέαν αὐτῶν πατρίδα, μόλις εἶχον παρῆλθαι τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωσιβίου. Ὅτε ὁμῶς ἐμελλον μετὰ τέσσαρα ἔτη κατὰ τὰ συμπεφωνημένα νὰ ἐπαναληφθῶσιν, οἱ πολιτευόμενοι διαχειρισταὶ τοῦ κληροδοτήματος, προφασιζόμενοι διαφόρους πολέμους ἐν τῇ Ἀνατολῇ, αὐτὴν μὲν ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως Ἀντιοχείας ληφθείσης ὑπὸ ἐναντίων», καὶ θεομηνίαν τινὰ γενομένην καὶ σεισμὸν ἐπισυμβάντα καὶ μίαν μεγάλην πυρκαϊάν, ἀνέβαλλον ἀλλεπαλλήλως τὴν ἐορτὴν καὶ μόλις κατὰ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἔτη κατώρθουν ἅπαξ νὰ πανηγυρίζωσι, καταχρώμενοι ἐν τῷ μεταξὺ τὰ διὰ τοὺς ἀγῶνας διατεθειμένα δεκαπέντε χρυσᾶ τάλαντα καὶ ἴσως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀποκοιμίζοντες τὸν δῆμον διὰ τῆς παροχῆς τῶν προτέρων ἀνεπιστήμων σκηνικῶν ἀγῶνων.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη περίοδος τῶν εἰς Ἀντιόχειαν μετενεχθέντων Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, τῆς ὁποίας οὐδεμία ἄλλη διεσώθη λεπτομέρεια. Ὁ Ἀντιοχεὺς χρονογράφος Μαλάλας, ὅστις τόσον λεπτομερῶς ἐξιστορεῖ κατωτέρω τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀγῶνων ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι, εἶναι λακωνικώτατος κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον, δικαίως θεωρῶν αὐτὴν ὡς ἀπλὴν συνέχειαν τῶν προτέρων ἀνεπιστήμων ἀγῶνων, ἔρμαιον τῆς ἀπληστίας τῶν πολιτευομένων τῆς Ἀντιοχείας.

Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ ἀγῶνες δὲν ἐνεποίησαν τὴν ἐντύπωσιν, ἣν θὰ ἠδύνατο ν' ἀναμείνῃ τις. Ἡ πόλις ἡ γέμουσα θαυμάτων, ἡ ἐπωφελουμένη πάσης εὐκαιρίας ὅπως ἐορτάσῃ ὁλόκληρον μῆνα, ἡ πλήρης θεάτρων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνέρρεον πανταχόθεν οἱ θυμελικοί, ἡ «πᾶσι τερπνοῖς περισσεύουσα», δὲν ἔβλεπέ τι προστιθέμενον αὐτῇ διὰ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. Ὁ ἄκρως ἐπίσημος χαρακτήρ, ὃν ἐνεῖχεν ἡ ἐορτὴ ἐν Ἑλλάδι, δὲν τῇ εἶχεν ἀποδοθῆ ἔτι ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ τοῦτο μαρτυρεῖται ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος τῆς καταχρή-

σεως τῶν χρημάτων ὑπὸ τῶν πολιτευομένων καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ ἔτη ἀναβολῆς ἀνευ μεγίστης δυσφορίας τοῦ δήμου. Ἐξ ἄλλου ὁ ποιητικῶς ὀρησκευτικὸς χαρακτήρ, δι' οὗ περιέβαλλε τὴν πανήγυριν ἡ παλαιὰ ὀρησκεία, δὲν εἶχε πλέον τὴν θέσιν του εἰς τόπον, ὅστις ἐθεωρεῖτο προπύργιον τῆς νέας καὶ τι πλέον τούτου μάλιστα, εἰς πεδῖον, ἐν ᾧ διεζήχθησαν αἱ μεγαλύτεραι ὀρησκευτικαὶ διαμάχαι καὶ ἐν ᾧ πρωτηγωνίστησαν οἱ μέγιστοι ἐκκλησιαστικοὶ ῥήτορες.

Τοιοιυτοτρόπως κατὰ μακρὰ διαστήματα τελούμενοι, ἔρμαιον τῶν διαθέσεων τῶν πολιτευομένων καὶ πρόφασίς των πρὸς χρηματισμόν, ἐκινδύνευον ἴσως νὰ λησμονηθῶσι διὰ παντός, ὅτε νέα τοῖς ἐδόθη ὠθησις καὶ νέα ἐσημειώθη περίοδος, ἐνθυμίσασα σχεδὸν τὴν παλαιάν των εὐκλειαν.

Οἱ Ἀντιοχεῖς ἀπελπισθέντες ἐκ τῆς διαγωγῆς τῶν διαχειριστῶν τοῦ κληροδοτήματος ἐπεμψαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κόμμοδον, ζητοῦντες ν' ἀραιεθῇ ἡ διαχείρισις ἀπὸ τῶν πολιτευομένων καὶ νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν τὸν δῆμον, ὑποχρεούμενον εἰς τακτικὴν τέλεσιν τῶν ἀγώνων κατὰ τετραετίαν.

Ὁ Κόμμοδος ἀπεδέχθη τὴν αἴτησιν καὶ καθιέρωσεν «ἱερὰν καὶ κοσμικὴν ἑορτήν», ὥρισεν ἀνὰ τετραετίαν τὴν τέλεσιν αὐτῆς, ἐπὶ τεσσαράκοντα πέντε ἡμέρας τοῦ Πανέμου, ἥτοι Ἰουλίου μηνός, μέχρι τοῦ Λώου, ἥτοι τοῦ Αὐγούστου.

Συγχρόνως ποσότης ἀνάλογος ἐκ τοῦ κληροδοτήματος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διετέθη κατ' αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν διὰ τὰς ἑορτάς τῶν ἵπποδρομιῶν καὶ διὰ τὴν μεγάλην νυκτερινὴν ἑορτὴν τῶν ὀργίων, ἥτοι τῶν μυστηρίων τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Ἐπίσης ποσὰ διετέθησαν ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν θεαμάτων τοῦ κυνηγίου, τῶν μίμων καὶ τῶν ὀρχηστῶν, ἴσως πάντων τούτων τῶν θεαμάτων παρεμβαλλομένων κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν ἀγώνων χρονικὰ κενά. Οἱ Ἀντιοχεῖς εὐγνωμονοῦντες πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἱδρυσαν εἰς ἀνάμνησιν τῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως των ἀποφάσεών του χαλκὴν ἀναθηματικὴν στήλην εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ κτισθὲν Εὐστόν.

Οἱ Ἀντιοχεῖς, παραλαβόντες παρὰ τῶν Ἠλείων τοὺς ἀγῶνας, ἠθέλησαν νὰ προσδώσωσιν αὐτοῖς ὅλην τὴν ἀρχαίαν αἵγλην καὶ τὴν ἐπιβολήν. Ἄν ὁ πόθος των οὗτος δὲν ἐπραγματοποιήθη καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ἂν ἡ ὑπερτάτη ἑορτή, ἡ συγκεντροῦσα εἰς τὴν Ὀλυμπιακὴν Ἄλτιν ὅ,τι εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς τιμιώτερον καὶ περιφανέστερον, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀρθῇ εἰς τὴν παλαιάν περιωπὴν, εἰς τοῦτο βεβαίως δὲν

πταίουσιν οἱ κληρονόμοι τοῦ Σωσιβίου, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ γενικὴ ἀλλοίωσις, ἣτις ἐπῆλθεν εἰς τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα.

Πρῶτος ἀλυτάρχης τῶν ἀγώνων — κατὰ τὸν Ἀντιοχέα χρονογράφον — ἐγένετο ὁ Ἀντιοχεὺς πολίτης Ἀφρόνιος, ὅστις ἀφορέσας τὸ σχῆμα τοῦ ἀλυτάρχου τῆς μὲν ἡμέρας ἐτίματο καὶ προσεκυνεῖτο ὡς Ζεὺς, δὲν ἀνήρχετο δὲ εἰς τὸν οἶκόν του οὔτε εἰς κλίνην καθ' ὅλον τὸ διάστημα, ἀλλὰ ἐκοιμᾶτο ὑπεράνω λίθων καὶ καθαρῶν στρωμάτων καὶ δρυίνης ψιάθου, εἰς ἐξάερον, ἐφόρει δὲ ἄσπρην ὡς χιόνα στολὴν διάχρυσον καὶ στέφανον λυχνιτῶν καὶ ἄλλων τιμίων λίθων καὶ κατεῖχε ῥάβδον ἐβενίνην καὶ εἰς τοὺς πόδας σανδάλια ἄσπρα». Ἐκοιμᾶτο δὲ εἰς τὸν ἐξώστην τῆς Βασιλικῆς τὸ Καισάριον. Γραμματεὺς δὲ τῶν ἀγώνων προεχειρίσθη πρῶτος ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ὁ Πομπηϊανὸς Κουαίστωρ, καταγόμενος ἐκ Ῥωμαίων συγκλητικῶν, ἀφορέσας καὶ αὐτὸς στολὴν ἄσπρην καὶ στέφανον ὀλόχρυσον τύπῳ φυλλοδαφνῶν». τοῦτον οἱ εὐλαβεῖς πολῖται ἐτίμων ὡς Ἀπόλλωνα καὶ προσεκύνουν.

Τὸ ἀνώτατον προσωπικὸν τῶν ἐφόρων συνεπληροῦτο διὰ τοῦ λατρευομένου ὡς Ἑρμοῦ, ὅστις καὶ οὗτος διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἀντιοχικῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου. Οὗτος ἔφερε στολὴν λευκὴν ἐξ ὀλοσηρικοῦ καὶ στέφανον πεπλεγμένον ἐκ φύλλων δάφνης, ἐν τῷ μέσῳ δὲ στηθάριον χρυσοῦν ἔχον τὸν Δία. Πρῶτος τοιοῦτος διωρίσθη ὁ εὐπατρίδης Κάσσιος Ἰλλούστριος, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν δὲ ὀνοματολογίαν τῶν Ἀντιοχικῶν ἀγώνων ἔφερε τὸν τίτλον Ἀμφιθαλλῆς.

Οἱ ἀγῶνες, ὡς εἶπομεν ἤδη, ἐτελοῦντο εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Κομμόδου κτισθὲν Ξυστόν. Αἶφνης ὁμως νέα μεγίστη ὥθησις ἐδόθη εἰς τὴν Συριακὴν ἑορτὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ. Οὗτος φρονῶν ὅτι διὰ τῆς ἐξάρσεως τῶν ἀγώνων θὰ κατέφερε τὸ καιριώτερον τραῦμα κατὰ τῆς νέας θρησκείας, ἥς ἤρχισε μετὰ φόβου ν' ἀναγνωρίζῃ τὰς καθ' ἡμέραν συντελουμένας γιγαντιαίας προόδους, ἀπεφάσισε νὰ λαμπρύνῃ διὰ παντὸς μέσου τὰ Ὀλύμπια, καθιστῶν αὐτὰ πανεθνικὴν ἑορτὴν, καθ' ἣν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ θὰ συνεκεντροῦντο ὅλοι οἱ εἰς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν πιστοὶ ὑπήκοοί του.

Καὶ πρῶτον μὲν προέβη εἰς τὴν ἰδρυσιν νέου σταδίου εἰς τὸ προάστειον τῆς Ἀντιοχείας, τὴν Δάφνην. Εἰς τὸ προάστειον τοῦτο ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν τοῦ περιφήμου Δαφναίου Ἀπόλλωνος, οὗτινος χρυσοκόσμητον ἄγαλμα ὑψοῦτο, προσκύνημα τῶν πανταχόθεν τῆς Ἀσίας συρρεόντων. Τὸν ναὸν τοῦτον συνεπλήρωσεν ὁ χριστιανομάχος αὐτοκράτωρ, ἀνήγειρε δὲ ἕτερον

τῷ Ὀλυμπίῳ Δίῳ, τῇ Νεμέσει καὶ τῇ Ἑκάτῃ. Συγχρόνως ἐπιθυμῶν νὰ προσελκύσῃ καὶ ἐπισήμους ξένους εἰς τὴν τελετὴν συνεπλήρωσε τὸ προάστειον διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων.

Ὅτε τοιαύτην ὄψιν ἔλαβε τὸ ὑπὸ τῆς φύσεως ἄλλως τε πλουσίως προικισθὲν προάστειον τῆς Δάφνης καὶ ἐπέστη ὁ καιρὸς τῶν ἀγώνων, ὁ Διοκλητιανὸς ἐπιστρέφων ἐξ Αἰγύπτου διῆλθε διὰ τῆς Ἀντιοχείας καὶ προέστη αὐτοπροσώπως τῶν ἀγώνων. Ἀλυταρχήσας ὁ αὐτοκράτωρ ἐκαινοτόμησε κατὰ τὴν στολὴν, περιβλήθεις πορφυρὰν ἀντὶ τῆς ἁσπερης τῆς καθιερωμένης διὰ τὸν πρῶτον ἔφορον. Ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἀξιωματικοῦ ἔλαβον μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας, παλαίοντες, πυκτεύοντες ἢ τρέχοντες. Οἱ νικηταὶ περιβλήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως διὰ πάσης τιμῆς πρὸς ἐνθάρρυνσιν βεβαίως, παρεσχέθησαν δὲ αὐτοῖς ἀφειδῶς «σάκραι» καὶ δῶρα. Μετὰ τὴν τελετὴν ὁ Διοκλητιανὸς εἶτε πραγματικῶς ἐν συναισθήσει αὐτοθυσιαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς κινδυνεύουσας θρησκείας, εἶτε ἐν στιγμῇ θρησκοληψίας παρητήθη τοῦ θρόνου λέγων ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἄρχῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀφ' οὗ «ἐφόρεσε τὸ σχῆμα τοῦ Διός».

Καὶ ὁ μετ' αὐτὸν βασιλεύσας Μαξιμιανὸς ἴσῃν προσοχὴν καὶ ἐνθάρρυνσιν ἔδωκεν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Καὶ οὗτος ἐπιστρέφων ἐκ τῆς ἐναντίον τῶν Ἀρμενίων ἐκστρατείας τοῦ προσῆλθεν εἰς τὰ Ὀλύμπια καὶ ἐγένετο ἀλυτάρχης, εἰς τὸν ἀγῶνα δὲ κατήλθον οἱ εὐγενέστεροι νέοι τῶν χρόνων του, τέκνα συγκλητικῶν καὶ συγκλητικοὶ νεώτεροι. Καὶ περὶ τούτου ὁ Μαλάλας λέγει ὅτι ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην παρητήθη ὁ χρονογράφος ὅπως φαίνεται ὅτι ἀνέγραψεν ἀβασανίστως φήμην κυκλοφορήσανσαν τότε, μὴ ἐπιβεβαιουμένην δὲ ἱστορικῶς.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες τῆς Ἀντιοχείας περιέλαβον διάφορον τῶν παλαιῶν τῆς Ἡλείας πρόγραμμα καὶ κατέστησαν ποικιλώτεροι, συμφῶνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὴν Ἀντιοχικὴν Ἄλτιν ἤρχοντο ἀπὸ πάσης πόλεως καὶ χώρας νέοι εὐγενεῖς «κατὰ τάγμα ἀγωνιζόμενοι καὶ ἐμέριζον αὐτοὺς κατέναντι ἀλλήλων· μετὰ δὲ τῆς πολλῆς σωφροσύνης καὶ ἐπεικειᾶς διῆγον μηδαμῶθεν μηδὲν κομιζόμενοι¹. Ἦσαν γὰρ εὐποροὶ ἔχοντες καὶ δούλους ἰδίους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἕκαστος κατὰ τὸν ἴδιον πλοῦτον. Οἱ δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ παρθένοι ὑπῆρχον. Ἦσαν δὲ καὶ ἐπιφερόμενοι πολὺν χρυσὸν

¹ Ἡ λεπτομερὴς αὕτη περιγραφὴ τῶν ἀγώνων ὀφείλεται εἰς τὸν Ἀντιοχέα χρονογράφον Μαλάλαν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου τὴν παραλαμβάνομεν ὡς ἔχει.

ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος· ἀλλ' εὐχῆς χάριν καὶ τάγματος ἠγωνίζοντο καὶ διὰ τὸ ἔχειν δόξας εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα· πολὺν οὖν εἶχον ἀγῶνα καὶ φόβον ἐρχόμενοι. Καὶ οἱ μὲν ἐπάλαιον, οἱ δὲ ἔτρεχον, οἱ δὲ ἐσάλπιζον, οἱ δὲ ἐπαγκρατίαζον, ἕτεροι δὲ ἐπύκτευνον πυξίνοις δακτύλοις πυκτικὰς συμβολάς, ἄλλοι δὲ ἠνιόχουν ἵππους πρωτοβόλους, οἱ δὲ ἐφωνάσκουν τραγικὰ μέλη. Ἦσαν δὲ καὶ παρθένοι κόραι, φιλοσοφεῖσαι καὶ κατὰ τάγμα σωφροσύνης ἐρχόμεναι καὶ ἀγωνιζόμεναι καὶ παλαίουσαι μετὰ βομβοναρίων, καὶ τρέχουσαι καὶ τραγωιδεῖσαι καὶ λέγουσαι ὕμνους τινὰς ἐλληνικούς, αἵτινες γυναῖκες μετὰ γυναικῶν ἐμάχοντο ἀγωνιζόμεναι πικρῶς καὶ περὶ τὰ παλαίσματα καὶ περὶ τοὺς δρόμους καὶ περὶ τὸ φώνημα. Καὶ εἴ τις αὐτῶν εἴτε γυνὴ εἴτε νέος τοῦ ἱεροῦ, φησί, δήμου κράζοντος ἐστέφθη, ὁ στεφανούμενος ὡς νικητὴς σῶφρων ἔμενεν ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ· ἐσφραγίζετο γὰρ εὐθέως μετὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἐγίνετο ἱερεὺς· ὡσαύτως δὲ καὶ παρθένοι φιλόσοφοι αἱ στεφανούμεναι ἐγίνοντο μετὰ τὸν ἀγῶνα ἱέρειαι. Κἀκεῖθεν ἀπεστρέφοντο πάντες, οἱ δὲ ἔχοντες κτήσεις χωρίων οὐ συνετέλουν, ἀλλ' ἀσυντελεῖς ἔμενον, ἀφ' οὗ ἐστέφθησαν ἡ κτήσις αὐτοῦ, τὸν χρόνον καὶ μόνον τῆς ζωῆς τοῦ στεφθέντος· εἰ δὲ καὶ ἐργαστηρίων τινῶν ἐδέσποζεν, ἀλειτούργητα ἔμενε τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ μόνον ἃ εἶχεν ἐργαστήρια ὁ ἀγωνισάμενος. Τοσοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι ἀγωνίσασθαι, ὅτι οὐχ ὑπερεβάλλετο ἀριθμῷ ἀλλ' ὅσους συνέβη ἔλθεῖν κατὰ τάγμα καὶ εἴτε νέους εἴτε παρθένους κόρας πάντες ἐθεώρουν. Καὶ ποτὲ μὲν πλῆθος ἦρχετο πολὺ, ποτὲ οὐκ ἦρχετο πρὸς τοὺς χρόνους καὶ τοὺς ἀνέμους τῆς θαλάσσης».

Βεβαίως πολλὰ τὰ κενὰ ἀφήνει ἢ ἄλλως λεπτομερῆς αὕτη περιγραφὴ τοῦ Ἀντιοχέως χρονογράφου καὶ πολλαὶ αὐτοῦ φράσεις ἀπομένουσιν ἔτι σκοτειναὶ καὶ ἀδιευκρίνητοι. Ὅπως δὴποτε ὁμῶς ἐκ τῆς περιγραφῆς ἐξάγεται ὅτι ἡ μεγαλοπρεπὴς τελετὴ τῆς Ἡλείας μετεβλήθη οὐσιωδῶς εἰς τὴν νέαν αὐτῆς πατρίδα καὶ ὅτι προσελάμβανεν ἤδη θεωριῶν χροιάν, καὶ μάλιστα θεωριῶν διεξαγομένων μεταξὺ νέων καὶ νεανίδων τῆς προνομιοῦχου ἀριστοκρατίας. Ἐὰν ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο ἐπίτηδες ὅπως οἱ ἀγῶνες καταστῶσι συμφωνότεροι πρὸς τὰ κρατοῦντα τότε ἦθη καὶ καταλληλότεροι πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις κοινοῦ, ὅπερ τοσαύτην ἀφοσίωσιν ἔτρεφε πρὸς τὸ θέατρον, δὲν εἶναι βεβαιωμένον. Πάντες ὁμῶς ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὡς παρουσιάζοντο ἤδη οἱ ἀγῶνες οὐδόλως περιεῖχον πλέον τὸν θρησκευτικὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ χαρακτῆρα, ὃν εἶχον ἐν Ἡλείᾳ, μὴ στηριζόμενοι δὲ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν θρησκείαν καὶ μὴ ἀπο-

βλέποντες, ὡς ἐκεῖνοι, εἰς σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν διαφόρων μεγάλων φυλῶν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, δὲν περιέκλειον πλέον τὰ στοιχεῖα τῆς ζωτικότητος, ἥτινα διέκρινον αὐτοὺς ἐν τῇ πρώτῃ των κοιτίδι.

Μάτην οἱ αὐτοκράτορες, ἀλλὰ καὶ ἡ βουλὴ τῶν Ἀντιοχέων προσεπάθησαν δι' εὐεργετικῶν νόμων, δι' αὐτοπροσώπων ἐνεργειῶν νὰ ἐνθαρρύνωσι τὴν μεγάλην πανήγυριν. Μάτην κατήρχετο εἰς τὴν κονίστραν ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Μαξιμιανός, ἀδίκως δὲ οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ υἱοὶ των καὶ αἱ θυγατέρες τῶν εὐπατριδῶν ἐπύκτευσον καὶ ἐφωνάσκουν καὶ ἠγωνίζοντο.

Ἀδίκως ἡ βουλὴ τῶν Ἀντιοχέων παρέθετο μεγαλοπρεπῆ συμπόσια καὶ προσκήρυττεν ἀσυδοσίαν τῶν νικητῶν, ἀπεδίωκε δὲ τοὺς μίμους καὶ τὰς κοινὰς γυναῖκας ἀπὸ τὸν ἐξαγιαζόμενον χῶρον. Ματαίως ὁ Ἡλιογάβαλος ἐξήρει τοὺς ἀγῶνας ἀπὸ τῶν λοιπῶν θεαμάτων τῆς σκηνῆς.

Πάντα ταῦτα εἰς οὐδὲν συνετέλουν. Οἱ ἀγῶνες ἦσαν καταδεδικασμένοι ἢ ν' ἀποθάνωσιν ἐξ ἐλλείψεως ἐνδιαφέροντος ἢ νὰ καταργηθῶσι. Καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο συνέβη. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ ὁ δῆμος ἐγένετο κύριος τοῦ σταδίου τῆς Δάφνης καὶ αἱ φατρίαι τῶν Βενέτων καὶ τῶν Πρασίνων ἔβαψαν διὰ ποταμοῦ αἱμάτων τὸν χῶρον, ἐφ' οὗ τόσας ἐλπίδας ἐστήριξαν ὁ Διοκλητιανὸς καὶ οἱ λοιποὶ αὐτοκράτορες. Τέλος μετὰ δεκατεσσάρων ἀκόμη ἐτῶν ἄδοξον βίον τῷ 520 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστίνος κατήργησε τὰ Ἀντιοχικὰ Ὀλύμπια.

Λέγεται ὅτι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὁ κόμης τῆς Ἀντιοχείας Ζαχαρίας, διορισθεὶς τοιοῦτος ἀντὶ τοῦ τέως Εὐφραιμίου ἀπὸ κόμης προχειρισθέντος εἰς πατριάρχην, παραλαβὼν τὸν ἐπίσκοπον Ἀμαθείας καὶ ἄλλους κληρικούς καὶ λαϊκοὺς μετέβη εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐπέτυχε πολλὰ ὑπὲρ τῆς Ἀντιοχείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων πιθανῶς καὶ ἀναγέννησιν τῶν Ὀλυμπίων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπὸ τοῦ 520 ἀγῶνες δὲν ἀναφέρονται πλέον.

Σειρὰ θεομηνιῶν καὶ ἀτυχημάτων ἐπηκολούθησε τὴν κατάργησιν τῆς ὥχρᾶς ἀπομιμήσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ὅτε ἀκόμη ἡ ἐορτὴ εὐρίσκετο εἰς τὰ ἔσχατα καὶ ἐμελετᾶτο ἡ κατάργησις αὐτῆς, τρομερὰ λαῖλαψ κατέστρεψε καθ' ὅλοκληρίαν τὸ ἐν Δάφνῃ περίφημον ἄλσος τῶν κυπαρίσσω. Οἱ οἰωνοσκόποι ἐξήγησαν τὴν θεομηνίαν, ὡς σημαίνουσαν τὴν ὀργὴν τοῦ Διός, οἱ ἀγῶνες ὁμῶς ἐδίδον ἀφορμὴν εἰς τοιαύτην μεταξὺ Βενέτων καὶ Πρασίνων σφαγὴν, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη μεθ' ὅλα τὰ κακὰ προμαντεύματα νὰ διατάξῃ τὴν κατάργησιν αὐτῶν. Ἐν τούτοις τὰ ἀπαίσια προμηνύματα ἤρχισαν

νά ἐπαληθεύωνται. Πέντε ἔτη μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν Ὀλυμπίων σειρά ἀλλεπάλληλος τρομερῶν σεισμῶν κατέστρεψε τὸ ἥμισυ τῆς ὠραίας πόλεως, ἐνταφιάσασα ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῆς 300 χιλ. κατοίκων. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα νέα σειρά σεισμῶν ἀπετελείωσε τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον τῶν πρώτων καὶ ἡ πόλις μετεβλήθη εἰς ἐρείπια. Δεκατέσσαρα δὲ ἔτη ἀργότερον ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Χοσρόης ἐπελθὼν κατὰ τῆς πόλεως ἐκυρίευσεν αὐτὴν καὶ αἰχμαλωτίσας τοὺς ἐναπομείναντας κατοίκους, τοὺς μετέφερεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρὰ τὸν Τίγρην κτισθεῖσαν Ἀντιόχειαν τοῦ Χοσρόου.

Οὕτω μετὰ τῆς ἀδόξου ἱστορίας τῶν Ἀντιοχικῶν Ὀλυμπίων ἔληξε καὶ ὁ βίος τῆς μεγάλης καὶ ὠραίας πόλεως, ἥτις ἐγνώρισεν ἡμέρας δόξης καὶ λαμπρότητος, ὅσαι ὀλίγαι τῆς μεγάλης ῥωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ
